

Covid-19 Pandemi Sürecinde Boşanma ve Boşanmanın Ruh Sağlığına Etkileri

Prof. Dr. Esra ENGİN

Ege Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı,
esra.engin@ege.edu.tr, <https://avesis.ege.edu.tr/esra.engin>, ORCID 0000 0003 0836 1532

Serap DEMİR

Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kadın Çalışmaları Yüksek Lisans Öğrencisi,
serapokanyahoo@gmail.com, ORCID 0000 0001 9430 3771

Özet

İlk olarak Çin'de 2019 yılı Aralık ayında ortaya çıkan ve kısa zamanda küresel bir salgın haline gelen Covid-19 pandemisi ailelerin hayatında pek çok olumsuz durumun yaşanmasına sebep olmuştur. Bazı aileler bu süreci bir fırsata evirebilse de; salgının psikolojik, sosyal ve ekonomik etkileri birçok çiftin ilişkilerindeki risk faktörlerini arttırmış ve ilişkilerin verimini olumsuz yönde etkilenmiştir. Bu çalışmanın amacı, dünyanın çeşitli ülkelerinde ve Türkiye'de pandemi sürecinde evlilikleri etkileyen risk faktörlerini tespit etmek ve boşanma oranlarını araştırmaktır. Konuya ilişkin derin bir literatür taraması yapılarak hazırlanan çalışma sonucunda, çiftler arasındaki iletişim, beklentiler, sosyal ve ekonomik sıkıntılar sebebiyle pek çok ülkede boşanma oranı artarken; Türkiye'de pandemi dönemi boşanma oranlarında düşüş görülmüştür. Birbirlerine empati ve kriz zamanlarında daha çok yaklaşabilen ailelerde bu süreç psikolojik ve iletişim yönlerinden verimli sonuçlar doğururken; süreç öncesinden birtakım sorunları olan ve bu sürecin getirdiği sorunlarla birbirinden daha da uzaklaşan çiftler açısından oldukça stresli ve yıkıcı bir süreç olarak algılanmaktadır. Bu algı, bireylerin psikolojik ve fiziksel sorunlar yaşamaları sonucunda eşler arası uyumsuzluğu arttırıcı bir rol oynamaktadır. Sosyal izolasyonun bireylerde yol açtığı fiziksel ve ruhsal sıkıntılar onların boşanmalarla sonuçlanabilen sancılı bir süreçten geçmelerine sebep olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Covid-19, aile, evlilik, boşanma

Jel Code: Y50 (further reading, unclassified)

Divorce During Covid-19 and Its Effects on Mental Health

Abstract

The Covid-19 Pandemic, which broke out in China in December 2019 and has become a global epidemic in a short time, has caused many problems in the family lives of individuals. Although some families have been able to turn this period into an opportunity; the psychological, social and economic effects of the epidemic have increased the risk factors in the relationships of many married couples and these effects have resulted in overwhelming situations in terms of satisfaction in their relationship. The aim of this study is to find out the marital risk factors around the world and in Turkey during the Covid-19 pandemic and to search the divorce rates during this time. At the end of this study, which has been conducted with the method of a deep literature review, it has been found out that while divorce rates have increased in many countries because of the problems such as communication between couples, their expectations from each other, social and economic burdens; in Turkey divorce rates have decreased during the Covid-19 Pandemic. While this period has yielded some positive results within families that have stuck to each other with empathy and respect regarding psychological and communicative ways; it has been perceived as a stressful and detrimental period by those that have distanced themselves from their partners due to the challenges of this period or those with already existing problems. This perception has played an important role in increasing the disharmony between the couples as a result of their physical and psychological problems. Physical and psychological distress of individuals stemmed from the social isolation has caused them to go through a painful period that might be resulted in divorce.

Key Words: Covid 19, family, marriage, divorce

1.Giriş

Aralık 2019’da Çin’in Vuhan şehrinde ortaya çıkan ve Mart 2020’de küresel bir salgın haline gelen Covid-19 pandemisinin tüm dünya üzerinde sosyal, ekonomik, psikolojik ve daha pek çok yönde etkileri olmuştur. Tüm dünya ülkelerinde yaşanan salgın, toplumun en küçük yapısı olan ailelerden başlayarak, şehirleri, bölgeleri, ülkeleri tarifi zor sıkıntılarla baş başa bırakarak dünya genelinde yeni bir yaşam kültürüne zemin hazırlamıştır. Koronavirüs salgını, bir yandan milyonlarca insanın hayatını kaybetmesine neden olurken; diğer yandan bireylerin maruz kaldığı sosyal, ekonomik ve psikolojik zorluklar sebebiyle ailelerin yaşamını derinden etkilemiştir. Bu etkilerin en başında; özellikle evde kalma döneminde eşlerin üzerinde artan sorumluluklar ve bu sorumluluk ve zorluklarla ortaya çıkan iletişimsizliğin neden olduğu boşanma durumu gelir.

Covid-19 pandemi sürecinde, eşlerden birinin ya da her ikisinin de işlerini kaybetmeleriyle yaşanan ekonomik sıkıntılar; kısıtlama döneminde sürekli evde olmak, evdeki iş yükü, çocuk sahibi olan ebeveynlerin çocukların eğitim sorumluluğunu üstlenmeleri, evde yaşayan diğer bireylerin bakımı vb. etmenler bazı ülkelerdeki çiftleri daha çok dayanışma içerisine sokarak birbirlerine yakınlaştırırken; pek çok yerde çiftleri birbirinden uzaklaştırıp boşanma sürecine girmelerine neden olmuştur.

Boşanma, evlilik ilişkisinin hukuken sonlandırılmasıdır, ancak boşanma yalnızca yasal olarak değil; duygusal, ekonomik, sosyal alanlarda da gerçekleşen bir süreçtir ve bu süreç çiftlerin hukuki boşanmasından önce başlayıp sonrasında da devam eder (Tüzer, 2013). Bu bakımdan, çiftler için son derece kapsamlı olan bu süreç özellikle pandemi döneminin kişilere yüklediği çeşitli stres faktörleriyle daha da zorlayıcı bir duruma dönüşmüştür. Evlilik, nesiller boyunca var olması ve saygınlığı bakımından yasal ve ahlaki boyutları olan bir süreçtir. Yapılan çeşitli araştırmalarda, başarılı bir evliliğin çiftlerin fiziksel ve psikolojik sağlıkları açısından çok önemli olduğu saptanmış, evlilikte yaşanan herhangi bir sıkıntıdan ailede yaşayan diğer bireylerin özellikle çocukların ciddi şekilde etkilendikleri görülmüştür. Doğal ya da sosyo kültürel herhangi bir sıkıntı durumu, her bireyi bir noktadan yakalayarak çiftler arasındaki ilişkiyi etkilemektedir (Maiti vd., 2020). Yapılan çalışmalarda, çiftlerin belirli stres kaynaklarına farklı şekillerde tepki verdikleri, bazen birbirlerine daha da yakınlaştıkları bazen de tamamen birbirlerinden uzaklaşarak ayrıldıkları görülmüştür (Fleming, Franzese, 2021).

Bu çalışma, Covid-19 pandemi sürecinde Türkiye ve dünyanın çeşitli ülkelerinde yaşanan boşanma durumlarını ve boşanmaların bireyleri nasıl etkilediğini gözden geçirmek amacıyla gerçekleştirilmiştir.

2.Çiftlerin Evlilik Sürecinde Yaşadıkları Sıkıntılar ve Evliliği Güçleştiren Faktörler

Evlilik; çiftlerin sosyal, ekonomik ve psikolojik olarak uyum içerisinde var olabildikleri sürece anlamlı ve sağlıklı olarak devam eden bir süreçtir. Ancak bu süreçte çiftler arasındaki uyum bazı faktörler tarafından olumsuz olarak etkilenir ve boşanma ile sonuçlanabilen farklı bir süreç gün yüzüne çıkar.

Evlilikleri boşanmaya doğru iterek çiftler arasındaki uyumu etkileyen en önemli etmenler; cinsiyet rolleri (kadın ve erkeğe atfedilen gelenekçi tutumlar ve beklentiler), çiftler arası iletişim, güven ve birbirlerine karşı gittikçe artan hoşgörü eksikliğidir. Toplum tarafından dayatılan sosyal ve kültürel cinsiyetçi tutumlar, kadın ve erkeklerin belirli rolleri üstlenip birbirlerinden bu rolleri beklemeye iter, ancak genel kabul gören geleneksel roller son zamanlarda androjen özellik kazanmaya başlasa da çiftler birbirlerinden beklenen tutumları gerçekleştiremediğinde aralarında birtakım çatışmalar yaşanabilir. İletişim faktörü ele alındığında, çiftler arasında sözlü iletişim olduğu kadar sözsüz iletişim de önemli yer tutar. Bu bakımdan, bir kişi partnerine sözlü bir açıklama yaparken mimikleri, elleri ve gözleriyle farklı anlamlar ima edebilir. Bu durum da evlilikteki uyumu önemli ölçüde etkiler (Maiti vd., 2020). Çiftler arası uyumu etkileyen bu temel faktörler, Covid-19 pandemisinin özellikle ebeveyn olan evli çiftler arasında yol açtığı daha çeşitli etmenler sebebiyle derinlik kazanmıştır. Bu konuya ilişkin olarak Fleming ve Franzese (2021) çalışmalarında; ebeveynlerdeki stres oranının oldukça yükseldiğini ve ebeveynlerin % 70'nin ailelerinin temel ihtiyaçlarını karşılamak konusunda oldukça endişeli olduklarını belirtmektedirler. Doğal felaketlerin çiftler arasındaki ilişki üzerine etkilerini aktaran diğer bir çalışmada; Amerika'da kasırga gibi bazı felaketlerin kısa vadede evlilik, boşanma ve doğum oranlarını arttırdığı sonucuna ulaşılsa da yaşanan terör saldırılarının ardından boşanma oranlarının düştüğü, ancak belli bir süre sonra tekrar normal seyrinde devam ettiği gözlemlenmiştir (Pietromonaco, Overall, 2020).

Evlilikte eşler arası ilişkileri zedeleyebilen cinsiyetçi yargılar, ön yargılar ve eşlerin birbirlerinden beklentileri Covid-19 pandemisi sürecinde özellikle kısıtlamaların yaşandığı ev içi alanda belirli sıkıntı ve zorluklara zemin hazırlamıştır. Dökmen, ev içi işlerinde eşler arasında paylaşımdan söz edilse de bu paylaşımın çoğunlukla eşit olmadığını ve ev içerisinde yapılan işlerden genellikle kadınların yükümlü tutulduklarını; ancak bu işleri kadınların bile gerçekten iş olarak düşünmediklerini vurgular (Dökmen, 2021:194). Dökmen'in de belirttiği gibi daha çok kadınlara atfedilen ev içi işler normal zamanlarda dahi bazılarının farkında olmasa bile hayat tüketici olabilirken, Covid-19 döneminde iyice yıpratıcı ve zihinsel ve fiziksel yönden zedeleyici bir durum olarak nitelendirilebilir.

Koronavirüsün kişiler üzerine doğrudan etkileri olduğu kadar dolaylı pek çok etkisi olmuştur. Aileler, dışsal kısıtlamalarla çok yoğun bir süreç içerisine girerek diğerleriyle fiziksel ve duygusal

temasları bakımından zorlayıcı durumlarla karşı karşıya kalmışlardır (Lebow, 2020). Lebow'un da belirttiği üzere bu süreçte ortaya çıkan sıkıntılar aileleri derinden etkilemiştir.

3.Covid-19 Pandemisinin Aile Yaşantısı Üzerindeki Olumsuz Etkileri

Dünya genelinde pek çok can kaybı ve probleme sebep olan Covid-19 salgını, genel anlamda aile yaşantısı üzerinde derin izler yaratmıştır. Bu süreçte çeşitli dünya ülkelerinde boşanmalarda artış tespit edilirken bazılarında ise azalmalar görülmüştür. Çiftleri, pandemi sürecinde boşanmaya iten temel sebeplerin analizi çok önemlidir. Bu süreçle bağlantılı olarak Akoğlu ve Küçükkaragöz; evlilik sürecinin başında çiftlerin birliktelik algılarının süreç ilerledikçe karşı karşıya kaldıkları çeşitli durumlardan dolayı değişebilmekte ve birlikteliklerinin bozulabilmekte olduğunu belirtirler (Akoğlu, Küçükkaragöz, 2018). Aktaş Akoğlu ve Küçükkaragöz'ün ifadesinden de anlaşılabilirdiği üzere, eşler arası ilişki süreç içerisinde karşılaşılabilecekleri sosyal, psikolojik, ekonomik, doğal felaketler gibi etmenlerle boşanmayla sonlanabilmektedir.

Covid-19 Pandemi Sürecinin aile üzerine etkilerine ilişkin olarak Koçak ve Harmancı'nın çalışmalarındaki tespiti bir hayli önem arz etmektedir. Koçak ve Harmancı'ya göre; toplumda yaşanan travmatik durumlar aile bireylerini etkilemekle kalmayıp kişilerin aile içi etkileşimini ve rollerini de derinden etkiler. Covid-19 salgını sürecinde, bireylerin değişen rolleri, birbirleriyle iletişimleri ve etkileşimlerinden dolayı kişiler birtakım psikolojik sorunlar yaşayabilmektedirler. Yaşanan ekonomik sıkıntı ve güvensizlikler bireylerde somatik problemler ve fiziksel ağrılara sebep olmuştur. Ayrıca, kişiler yaşanan toplumsal sorunlardan kaynaklı depresyon, uyku bozuklukları, anksiyete, alkol ve madde kullanımı gibi olumsuz durumlara maruz kalabilmektedirler (Koçak, Harmancı, 2020). Bu durumların sonucu olarak aile içindeki bireyler birbirlerinden uzaklaşarak çiftler arası çatışma ve ayrılıklar ortaya çıkabilmektedir. Yaşanan ekonomik belirsizlikler, ev içi kısıtlamaları, ailedeki çocuk ve diğer bireylerin eşler üzerindeki sorumlulukları neticesinde çıkmaza girdiğini düşünen çiftler bu süreçte olumsuz etkilenmişlerdir.

Ulusal çaptaki kısıtlamalar özellikle birbirinden farklı yerlerde bulunan çiftler arasındaki fiziksel ve duygusal mesafeyi arttırarak sözde bir "uzaktan ilişki" ortaya çıkarmış ve bu durum da çiftler arasındaki var olan çatışmaları daha da arttırmıştır. Covid-19 zamanı evliliği olumsuz etkileyen

faktörlerin başında; endişe, yanlış iletişim yolları, psikolojik sorunlar yaşayan eşler, aşırı çalışma, çiftlerin daha önceden de sıkıntılar yaşamaları, karşı taraftan gerçekçi olmayan beklentiler, işinden ayrılma ya da maaşların kesilmesi gelmektedir (Maiti vd., 2020). Çelik ve Çak, Covid-19 sürecinin aileler üzerindeki bir başka etkisine dikkat çekerek; salgın sürecindeki kapanmalarla ev içi işlerin yapılması ve iş bölümü dağılımındaki cinsiyet eşitsizliklerinin daha da yaygınlaştığını belirtmektedirler (Çelik, Çak, 2021). Buradan da anlaşılacağı üzere daha çok kadınlara dayatılan ev işleri ve diğer bireylerin bakımı, eşler arasında olumsuz iletişime zemin hazırladığı söylenebilir. Duygusal ve fiziksel olarak tükenen kadın, aile bireyleriyle olan ilişkisinde kendini ifade edemediğini, anlaşılmadığını düşünerek zihinsel sorunlar yaşayabilmektedir.

Kaya ve Işık (2021) tarafından yapılan bir çalışmada katılımcılar, COVID-19 pandemi sürecinin, ruhsal, sosyal, çocuklar ve aile yaşantısı alanları üzerinde olumsuz etkileri olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcılar, süreçte ruhsal olarak zorlandıkları alanları, hasta olma, sevdiklerine bulaştırma, belirsizlik, tedirginlik ve korku olarak belirtirken, sosyal etkileşimde bozulmaların meydana geldiğini ve günlük yaşam alışkanlıklarının değiştiğini belirtmişlerdir. Aynı zamanda katılımcılar, pandemi sürecinin aile yaşantısı, evlilik ve çocuklar üzerinde bir takım olumsuz etkilere yol açtığını aktarmışlardır. Katılımcılar, çocukların eğitim yaşantısında meydana gelen sorunların, sosyal etkileşimde bozulmaların ve pandemi sürecine bağlı olarak günlük yaşamdaki değişimlerin çocuklarda ruhsal ve davranışsal sorunlara yol açtığını belirtmişlerdir. Aynı zamanda katılımcılar, pandemi sürecinde, aile içi etkileşimde bozulmaların olduğunu, eşler arası çatışmaların arttığını ve ekonomik sorunların yaşandığını, bu durumun da aile ve evlilik yaşantısı üzerinde olumsuz etkilere yol açtığını aktarmışlardır (Kaya, Işık, 2021). Yukarıdaki araştırma sonuçlarına dayanarak; toplumun en küçük ve temel birimi olan aile içi etkileşimin bozulmasıyla eşler arası uyumsuzluk artarak daha derin başka problemler ortaya çıktığı söylenebilir.

Yapılan bir araştırmaya göre, covid-19 salgınının ebeveyn ve çocuklar üzerindeki olumsuz bir etkisi olarak eğitimde karşılaştıkları sorunlar öne sürülmüştür. Özellikle ilkokula giden ve uzaktan eğitim almak durumunda kalan çocuklarla ebeveynler arasında çatışmalar yaşanmış, çocuklar teknolojik araçlarla telefon ya da bilgisayar başında ders dışı etkinlikler ve oyun için gereğinden fazla vakit geçirmeye başlamışlar, bu durum ebeveynlerde de belirli bir strese yol açmıştır (Başaran, Aksoy, 2020).

Diğer taraftan Covid-19 salgın sürecinin aileler üzerinde herhangi bir olumlu etkisinin olup olmadığı araştırılan bir başka çalışmada, bu sürecin aile içi etkileşime olumlu bir takım katkıları olduğu sonucuna varılmıştır. Araştırmaya göre, ebeveynler çocukları ile geçirdikleri sürenin ve yaptıkları faaliyetlerin artması sebebiyle pandemi sürecini olumluya çevirerek güçlü etkileşim bağı oluşturmuşlardır. Ayrıca, babaların çocuklarıyla geçirdikleri süre ve ev içi işlere katılım konusunda artış görülmüştür (Başaran-Aksoy, 2020).

4.Dünya'nın Çeşitli Bölgelerinde Covid-19 Pandemi Sürecinde Boşanma

Covid-19 pandemi süreci tüm dünyada pek çok çiftin boşanma sürecine girmelerinde etkili olmuştur. Bazı çiftler bu durumun salgın sürecinde yaşadıkları stresten kaynaklandığını belirtirken, diğerleri ise bu dönemde eski sorunların tekrar ortaya çıktığını ifade etmişlerdir. Bu yüzden de Güney Amerika'dan Batı Afrika'ya çok sayıda çiftin boşandığı görülmüştür. Bu sebeple pandemi sürecinde çift terapisi alan kişilerde artış kaydedilmiştir.

Bbc news'de yer alan bir röportajında Florida'da yaşayan psikoterapist Dr. Marni Feuerman, pandeminin başlarında terapiye gelenlerin sayısında bir azalma görülse de ardından çiftlerden çok sayıda talep geldiğini belirtmiştir. Ayrıca Dr. Feuerman, eşlerin ev içerisinde en çok iş bölümü dağılımıyla ilgili olarak tartıştıklarını ve bir yandan çalışmak diğer yandan çocuklarıyla ilgilenmek zorunda kalan çiftlerin önemli boyutlarda sıkıntılar yaşadığını vurgulamıştır (bbcnews, 2020).

Pandemiyle boşanan çiftler üzerine yapılan röportajlarda, konuya ilişkin somut örnekler verilmektedir. Nisan ayında İngiltere'de bir hayır kurumu tarafından yapılan araştırmada çiftlerin dörtte biri yaşanan salgın sürecinden dolayı baskı hissettiklerini belirtmiştir. Yine yaklaşık olarak çiftlerin dörtte biri eşlerini huzursuz edici olarak nitelendirmiş ve kadın katılımcıların bu durumdan daha fazla şikayetçi oldukları gözlenmiştir. Bu araştırmaya katılan kişilerin yüzde 8'i eşlerinden ayrılmayı düşündüğünü, yüzde 43'ü bu zorlayıcı süreçte eşiyile birbirlerine daha çok yakınlık hissettiklerini belirtmişlerdir. Psikoterapist Dr. Marni Feuerman; salgın sürecinden önce sıkı bağları olan çiftlerin bu süreçte ilişkilerinin daha da güçlendiğini, ancak bu süreçten önce de problemler yaşayanların salgınla birlikte çok daha olumsuz yönde etkilendiklerini ifade etmiştir. Araştırma katılımcılarından birisi olan Nijerya'lı Reni; normal süreçte eşinin mesafeli davranışlarından rahatsız olmazken, pandemi döneminde eşine karşı birtakım güvensizlik duyguları hissederek eşinin telefonunu kontrol etme gereksinimi duyduğunu belirtmiştir. Buna

rağmen, Hıristiyan aile geleneğine sahip olduğundan boşanmayı bir seçenek olarak düşünmediğini ifade etmiştir (bbcnews, 2020).

Covid-19 pandemi sürecinde dünya çapındaki boşanma süreçlerine ilişkin olarak bbcnews'in Türkçe internet sitesinden ulaşılan bilgilere göre; ABD ve İngiltere'de boşanma avukatlarına gelen talepler yükselmiştir. Washington D.C.'de bulunan bir hukuk bürosu 2020 yılı Ekim ayında kendilerine yapılan boşanma taleplerinin bir yıl önceye göre yüzde 70 arttığını belirtmiştir. Ayrıca, Suudi Arabistan, Endonezya ve Çin'den elde edilen verilere göre pandemi sürecinde bu ülkelerdeki resmi boşanma başvuruları artmıştır. Diğer taraftan, Virginia Üniversitesi'nde çalışan sosyolog Brad Wilcox, ABD'nin beş eyaletinde boşanma oranlarının azaldığını vurgulayarak bu süreçte boşanmalarda küresel bir artış olduğu kanısına varmamak gerektiğini belirtmiştir. Wilcox'a göre; 10 yıl önce yaşanan küresel mali kriz döneminde görüldüğü gibi, insanlar kriz dönemlerinde yaşamlarında köklü değişiklik yapmaktan kaçarak salgın sürecinde boşanmaların düşüşe geçtiğini belirtmiştir (bbcnews, 2020).

Pandemi sürecinde çiftler arası ilişki konusunda yapılan bir başka çalışmada ise, ayrılık düşüncesinin daha çok genç yaştaki çiftlerde ve birbirlerine sözel şiddetin daha fazla olduğu ilişki doyumunun daha düşük seviyede olan çiftler arasında artış gösterdiği vurgulanmaktadır (Fleming, Franzese, 2021).

Evliliklerde açıkça ifade edilebilen ya da edilemeyen beklentiler, psikolojik ihtiyaçlar vardır. Bu beklentiler gerçekten uzaksa ya da eşlerden biri bu beklentileri yeterince karşılayamazsa sonuç olarak hayal kırıklığı yaşanır. Sürekli karşılanamayan beklentiler ve birbirinden uzaklaşma eşler arasındaki duygusal bağa zarar verir. Evlilik karşılıklı duygusal birlikteliğin sağlıklı bir şekilde sürdürüldüğü ortak bir paylaşım olmaktan çıkıp, çözüm olarak boşanma gündeme gelir. Karşılıklı suçlamalar, kavgalar ve gerginliklerle dolu zorlu bir sürece girilir (Öngören, 2017). Öngören'in çalışmasında vurguladığı bu nokta, çiftlerin birbirlerinden beklentileri, yaşadıkları düş kırıklıkları sonucu başlayan tartışmalar, özellikle Covid-19 pandemi sürecinde bazı eşler için içinden çıkılmaz hale gelmiştir.

Covid-19 pandemisinin ilk ortaya çıktığı ülke olan Çin'de pandemi sürecinde boşanma oranları ve ev içi şiddet dikkate değer şekilde artış göstermiştir (Maiti, vd., 2020).

Koronavirüs pandemisi tüm dünyaya yayılan küresel bir salgına dönüştüğü için bütün toplumlara yönelik bir risk durumu ortaya çıkmıştır. Fakat salgıdan önceki süreçte de bireylerin sosyal

yaşamında pek çok risk mevcuttur. Bu risklerle mücadele ve alınması gereken tedbirlerin yetersiz kalmasının sebebi, toplumun belirli kesimine sirayet eden durumların varlığıdır. Yaşanılan salgın, diğer sosyal problemlerle birleşince daha derin sorunların yaşanmasına yol açmıştır. Fiziksel ve sosyal mesafeler, bireylerin evde kalmak durumunda olmaları ev içi şiddet ve fevri davranışları daha da arttırmıştır. Ticari faaliyetlerin ve üretim faaliyetlerinin kısıtlanması pek çok kurum ve bireyi ekonomik açıdan olumsuz yönde etkilemiştir. Tüm risk faktörlerinin bir araya gelmesiyle pandemi sürecinde toplum sağlığına yönelik sıkıntılar daha da artmıştır (Yıldırım, 2020).

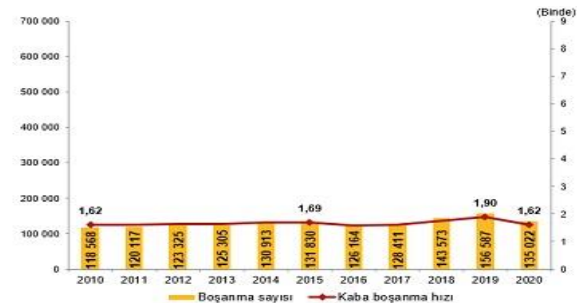
5. Türkiye’de Pandemi Sürecinde Boşanma

Tüm dünyayı etkileyen Covid-19 pandemi sürecinde, Türkiye’deki çiftler de benzer sorunlara ve stres faktörlerine maruz kalmış, salgının dayattığı sosyal, ekonomik, psikolojik sıkıntılardan olumsuz yönde etkilenmişlerdir. Ancak, daha önce de belirtildiği gibi Türkiye’de bazı çiftler bu kriz sürecini bir fırsata çevirmeyi başararak aile içi iletişim ve ilişkilerini güçlendirmişlerdir. TUIK (2020), evlenme ve boşanma istatistikleri aşağıdaki grafiklerde sunulmuştur.

Grafik 1’de görüldüğü üzere; 2019 yılında evlenen çiftlerin sayısı 542 bin 314 iken 2020’de %10,1 azalarak 487 bin 270 olmuştur. Bin nüfus başına düşen evlenme sayısını açıklayan kaba evlenme hızı 2020 yılında binde 5,84 olarak gerçekleşmiştir. 2019 yılında boşanan çiftlerin sayısı 156 bin 587 iken 2020’de %13,8 azalarak 135 bin 22 olmuştur. 2020 yılında kaba boşanma hızı binde 1,62 olarak gerçekleşmiştir. 2020 yılında kaba boşanma hızının en yüksek olduğu il, binde 2,47 ile Antalya olmuştur. Bu ili binde 2,45 ile İzmir, binde 2,40 ile Muğla izlemiştir. Kaba boşanma hızının en düşük olduğu il ise binde 0,24 ile Hakkari olmuştur. Bu ili binde 0,25 ile Muş, binde 0,29 ile Şırnak takip etmiştir (TUIK, 2020).

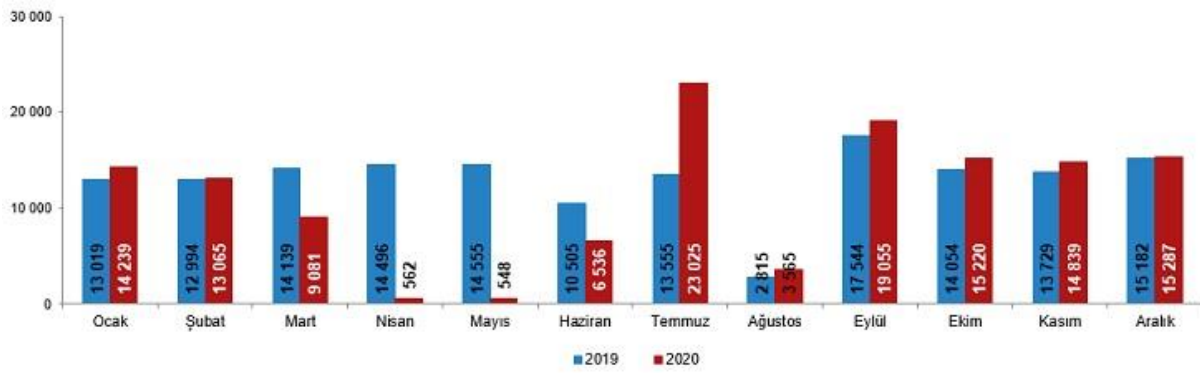

Grafik 1. Evlenme sayısı ve kaba evlenme hızı, 2010-2020 (TUIK, 2020)

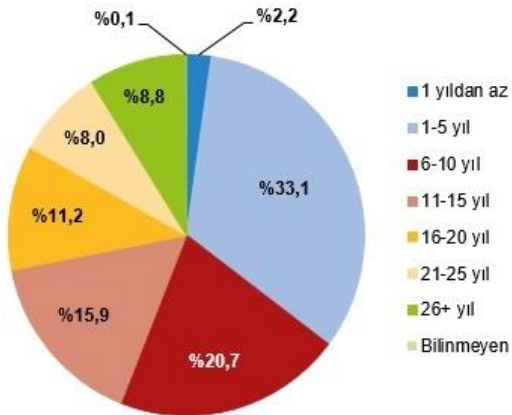
Boşanma sayısı ve kaba boşanma

Aylara göre boşanma sayıları değerlendirildiğinde; pandemi dolayısıyla 2020 yılının Nisan ve Mayıs aylarında önemli bir azalma görülmüştür. 2019 yılı Nisan ayında boşanma sayısı 14 bin 496 iken %96,1 azalarak 2020 yılının Nisan ayında 562 olurken, 2019 yılı Mayıs ayında 14 bin 555 iken %96,2 azalarak 2020 yılı Mayıs ayında 548 olmuştur. Diğer yandan 2020 yılı Temmuz ayında boşanma sayısında bir önceki yıla göre artış görülmüştür. 2019 yılı Temmuz ayında boşanma sayısı 13 bin 555 iken %69,9 artarak 2020 yılı Temmuz ayında 23 bin 25 olmuştur. Diğer taraftan, 2019 ve 2020 yıllarının Ağustos aylarında boşanma sayısının adli tatil nedeniyle azaldığı görülmüştür (TUIK, 2020).

Grafik 2. Aylara göre boşanma sayısı, 2019, 2020 (TUIK, 2020)

2020 yılında boşanmaların %35,3'ü evliliğin ilk 5 yılı, %20,7'si ise evliliğin 6-10 yılı içinde gerçekleşmiştir (TUIK, 2020).

Grafik 3. Evlilik sürecine göre boşanmaların oranı (TUIK, 2020).

Son bir yıl içinde 124 bin 742 çocuk, boşanma durumlarından etkilenmiştir.

2020 yılında kesinleşen boşanma davaları sonucunda 135 bin 22 çift boşanmış ve 124 bin 742 çocuk velayete verilmiştir. Boşanma davaları sonucunda çocukların velayetinin genellikle anneye verildiği görülmüştür. 2020 yılında çocukların velayetinin %75,8'i anneye, %24,2'si babaya verilmiştir. Velayete verilen çocuklar 18 yaş altı çocuklar ile 18 yaş üstü engelli çocukları kapsamaktadır (TUIK, 2020).

Dünyanın pek çok ülkesinde pandemi sürecinde boşanmalarda artış gözlemlenmesine rağmen; Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2020 verilerinden elde edilen bilgiler doğrultusunda Türkiye'de boşanmalarda azalma görülmüştür.

6.Boşanmanın Ruh Sağlığına Etkileri

Boşanma süreci her bireyi farklı olarak etkilemektedir; ancak pek çok kişi bu süreçte çeşitli sorunlarla baş etmek durumunda kalmaktadır.

Tüzer (2013)'e göre; boşanma süreci olumsuz koşullar yaşanmasına rağmen bir kayıptır. Bu süreç sonrasında bireylerde şok, huzursuzluk, depresyon, şaşkınlık, panik, kaygı bozukluğu ve benzeri durumlar görülebilmektedir. Bir evliliğin bitmesi yas tutmayı gerektiren bir sürece sebep olabilir. Özellikle kadınlar, bu süreçte şiddete maruz kalabilirler ve yasal boşanma gerçekleşse dahi duygusal boşanma devam ettiği için çiftler arası gerilim uzun sürebilir. Tüzer, boşanma durumunun özellikle kadınları çeşitli şekillerde etkilediğini belirterek kadınların üçte birinin bu süreçte çevre tarafından baskıya maruz bırakıldıklarını ifade etmiştir. Ayrıca, boşanmış kişilere yönelik olumsuz yargıların bireylerde sıkıntı, utanç ve acı hissine sebebiyet vererek toplumdan izole olmalarına yola açabileceğini belirtmiştir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklanan boşanmış kadınların kontrol edilmesi gerektiği düşüncesi, bu durumdaki kadınları "tehlikeli" kadın olarak algılayan önyargılarla kişilerin sosyal hayattan yalıtımı da önemli bir sorun olarak gözlenmektedir (Tüzer, 2013).

Boşanmanın ardından kişiler daha önce öngöremedikleri pek çok problemle baş etmek durumunda kalabilmektedirler. Bu sürecin belirsizliğinden kaynaklanan ruhsal sorunlar, korku, etrafındaki kişiler tarafından yargılanma endişesi, evlilikleri boyunca yaşanan mahrem konuların açığa çıkması ve suçlanma endişeleri gibi pek çok durum bireylerin ruhsal sıkıntılar yaşamalarına sebep olmaktadır. Ayrıca, çocukların velayetini almış olan birey bundan sonra çocukların bakımını tek başına üstlenecek olmanın yarattığı kaygı ve bir takım ekonomik sıkıntılarla baş etmek durumunda kalabilmektedir (Budak, 2010, akt. Aktaş, 2011).

Boşanmanın bireyler için bir takım olumlu sonuçları da mevcuttur. Bu süreç sonrası, kişilerin bağımsızlık kazanmalarıyla kendilerini gerçekleştirerek, işlerinde daha başarılı olmaları ve daha verimli ebeveyn olmaları söz konusudur. Özellikle şiddetin var olduğu evlilikler sonlandığında kadınların öz saygıları yükselerek depresyon durumlarının azaldığı görülmüştür. Boşanmanın yarattığı olumlu sonuçları kadınların erkeklerden daha fazla yaşadıkları tespit edilmiştir (Amato, 2000).

Tüzer (2013)' e göre Kadınlar sıklıkla boşanma sürecini içselleştirerek depresyon olarak yaşarlarken, erkekler dışsallaştırarak davranışsal olarak, şiddet ya da alkol kullanımı gibi yollarla ifade etmektedirler.

Boşanma süreci hem kadın hem erkek için sancılı ve sabırla ve karşılıklı saygıyla baş edilmesi gereken bir süreçtir.

Sonuç ve Öneriler

Boşanma sürecinde eşler arasında sağlıklı iletişim devam ederse çiftler bu süreci daha kolay atlatabilirler. Sadece bireylerin yaşamlarını değil; aynı zamanda tüm dünyanın dengelerini etkileyen Covid-19 Pandemi süreci ile görülen boşanmalarda eşlerin ve varsa çocukların etkilenmelerini ve travma sonrası stres bozukluklarını azaltabilmek için belirli ortak alanlarda oluşturulan birimlerde aile danışmanlığı, çift terapisi hizmetleri sağlanabilir. Kişilerin psikolojik ve fiziksel iyilik hallerini destekleyen müdahale çalışmaları ve destek uygulamaları, pandeminin psikososyal alandaki etkilerini aza indirerek bireylerin yaşamlarını daha sürdürülebilir ve daha sağlıklı olarak idame ettirmeleri sağlanabilir.

Sonuç olarak, 2019 yılında başlayan ve küresel bir salgın olarak yaşamı tehdit eden Covid-19 pandemi sürecinin ailelerde birtakım stres faktörleri oluşturarak ya da önceden var olan sorunların gün yüzüne çıkmasını kolaylaştırarak eşler arasında belirli problemlere yol açtığı görülür. İlişkilerinde önceden herhangi bir sıkıntı yaşamayan ve sorumlulukları karşılıklı paylaşan bazı çiftler açısından bu süreç olumlu bir duruma evrilebilmiş, ancak pek çok aile iletişim, ekonomik, sosyal ve psikolojik sorunlarla baş etmektedir. Dünyada, bu sorunlarla mücadele etmekte zorlanan pek çok çiftin boşanma yoluna giderek boşanma sayılarında artış kaydedilirken, Türkiye’de pandemi sürecinde boşanma oranlarında düşüş tespit edilmiştir. Salgınlar her zaman toplumların sosyal, ekonomik ve psikolojik yönden dengelerini sarsmış, bireylerin bu süreçlerden ancak sağduyulu, saygı ve empati kurdukları sürece en az seviyede hasar görerek kurtulmaları umulmaktadır.

KAYNAKÇA

- AKTAŞ, Ö., 2011. “Boşanma Nedenleri ve Boşanma Sonrasında Karşılaşılan Güçlükler” Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- AKOĞLU, A. Ö.; KÜÇÜKKARAGÖZ, H., 2018. “Boşanma Nedenleri ve Boşanma Sonrasında Karşılaşılan Güçlüklerle İlişkin Bir Araştırma: İzmir İli Örneği”, Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, 29 (1), ss. 153-172.
- AMATO, R. P., 2000. “The Consequences of Divorce for Adults and Children” Journal of Marriage and the Family, 62, ss. 1269–1287.
- BAŞARAN, M.; AKSOY, A.B., 2020. “Anne-Babaların Korona-Virüs (COVID-19) Salgını Sürecinde Aile Yaşantılarına İlişkin Görüşleri”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 13 (71), ss. 668-678
- Bbcnews, 2020. “Pandemiyle ayrılan çiftler: 'Koronavirüs yüzünden boşandık’”, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-55173037> , (02.02.2022).

ÇELİK, Ş.; ÇAK, E., 2021. “Covid-19 Pandemi Sürecinin Aile Üzerine Etkileri”, *Gevher Nesibe Journal of Medical & Health Sciences*, 6 (11), ss. 43-49.
<http://dx.doi.org/10.46648/gnj.185>

DÖKMEN, Y. Z., 2021. *Toplumsal Cinsiyet Sosyal Psikolojik Açıklamalar*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 240 s.

FLEMING, E. C.J., FRANZESE, T. A., 2021. “Should I stay or should I go? Evaluating Intimate Relationship Outcomes During the 2020 Pandemic Shutdown”, *Couple and Family Psychology: Research and Practice*, 10 (3), ss. 158-167.
<https://doi.org/10.1037/cfp0000169>

KAYA, Y.; IŞIK, R. A. 2021. “Covid-19 ile Yaşanan Sosyal İzolasyonun Aile ve Evlilik Yaşamına Yansımaları: Fenomenolojik Bir Çalışma”, *Turkish Journal of Family and Primary Care*, 15 (3), ss. 510- 520. doi: 10.21763/tjfmpe.932521

KOÇAK, Z.; HARMANCI, H. 2020. “Covid-19 Pandemi Sürecinde Ailede Ruh Sağlığı”, *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (5), ss. 183-207.

LEBOW, L. J., 2020. “The Challenges of COVID-19 for Divorcing and Post-Divorce Families”, *Family Process*, 59 (3), ss. 967-973. doi: 10.1111/famp.12574

MAITI, T., SINGH, S., INNAMURI, R., ve HASIJA, D. A., 2020. “Marital Distress During Covid-19 Pandemic and Lockdown: a Brief Narrative”, *The International Journal of Indian Psychology*, 8 (2), ss. 426-431. doi: 10.25215/0802.257.

ÖNGÖREN, S., 2017. “Boşanma ve Boşanmanın Erken Çocukluk Dönemi Çocuklar Üzerine Etkileri”, *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4 (13), ss. 73-87.

PIETROMONACO, R. P.; OVERALL, C. N., 2021. “Applying relationship science to evaluate how the covid-19 pandemic may impact couples’ relations”, *American Psychologist*, 76 (3), ss. 438-450. <http://dx.doi.org/10.1037/amp0000714>

TÜİK, 2022. “Evlenme ve Boşanma İstatistikleri 2020”, Türkiye İstatistik Kurumu, Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü Haber Bülteni, 29.01.2022, Ankara.

TÜZER, V., 2013. Kadın ve Boşanma. Yüksel, Ş., Gülseren, L., Devrim, A. (Ed.), “Kadınların Yaşamı ve Kadın Ruh Sağlığı”, ss. 522-530. Türkiye Psikoloji Derneği Yayınları, Ankara.

YILDIRIM, S.,2020. “Salgınların sosyal-psikolojik görünümü: Covid-19 (Koronavirüs) pandemi örneği”, Turkish Studies, 15 (4), ss. 1331-1351.

<https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.43585>